

Živa Jakšič Ivačič, Nina Fricelj, Tim Savelli in Natalija Golob

Postopek prirejanja informacij z metodo lahkega branja na primeru prirejanja Ustave Republike Slovenije

Povzetek: Ljudje v vseh življenjskih obdobjih potrebujemo dostopne informacije, ki morajo biti prilagojene glede na potrebe in sposobnosti posameznikov. Eden izmed najpomembnejših dokumentov, ki vsebuje ključne informacije o ureditvi naše države, družbe in definira glavne pravice ter dolžnosti ljudi v Sloveniji, je Ustava RS. Ustava RS je temeljni in najvišji splošni pravni akt, v katerem so predpisana splošna načela in politična ureditev naše države. Kljub temu, da Ustava RS vsebuje zelo pomembne informacije, je mnogim državljanom nedostopna, saj je zapisana v pravnem strokovnem jeziku. Konvencija o pravicah invalidov (2008) navaja, da mora država zagotoviti dostop do informacij, ki so namenjene javnosti, v invalidom dostopnih oblikah zapisa in tehnologijah, ki ustrezajo različnim vrstam invalidnosti. Metoda lahkega branja je način oblikovanja in prilagajanja informacij tako, da so te informacije bralcem, ki težje berejo ali razumejo prebrano, dostopne v vseh življenjskih obdobjih. V članku je predstavljen postopek prirejanja Ustave RS v lahko branje skozi tri faze: pripravo, prirejanje in pregledovanje. V vseh fazah je poudarjen pomen multidisciplinarnega pristopa strokovnjakov s tematskega področja besedila, strokovnjakov za lahko branje, ilustratorjev, oblikovalcev in najpomembnejše – testnih bralcev, ki predstavljajo ciljno skupino in preverjajo, ali je lahko čitljivo besedilo zares lahko čitljivo in razumljivo.

Ključne besede: lahko branje, Ustava RS, dostopne informacije, prirejanje pravnih dokumentov, multidisciplinarni pristop

UDK: 342.72/73

Strokovni prispevek

Živa Jakšič Ivačič, mag. prof. spec. in reh. ped, pos. raz. in uč. tež, učiteljica razredničarka, Center Janeza Levca Ljubljana, Karlovska cesta 18, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov: ziva.jaksic@gmail.com

Nina Fricelj, dipl. prof. spec. in reh. ped., študentka magistrskega študija, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko, Kardeljeva ploščad 16, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov nina.fricelj@gmail.com

Tim Savelli, dipl. prof. spec. in reh. ped., študent magistrskega študija, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko, Kardeljeva ploščad 16, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov tim.savelli@gmail.com

Natalija Golob, dipl. prof. spec. in reh. ped., študentka magistrskega študija, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko, Kardeljeva ploščad 16, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov natalija.golob1@gmail.com

Uvod

Lahko branje ali lahko čitljive in razumljive informacije so ena izmed vrst prilagojene komunikacije, s katero omogočamo dostop do informacij bralcem, ki težje berejo oz. težje razumejo prebrano. Med tovrstne bralce spadajo osebe z motnjami v duševnem razvoju, osebe s težavami na področju branja (npr. osebe z disleksijo), osebe z motnjami pozornosti, motorike in zaznavanja, osebe z avtizmom, osebe z govorno jezikovnimi motnjami, priseljenci z nezadostnim znanjem jezika, starejši ter otroci (Jakšič Ivačić idr. 2019).

V literaturi je mogoče zaslediti več definicij lahkega branja. Od starejših opredelitev, ki pravijo, da gre pri lahkem branju za besedilo, v katerem so zapisane le najpomembnejše informacije, razumljive največjemu številu bralcev (Freyhoff idr. 1998), do novejših, ki lahko branje označujejo kot avtorska in prirejena besedila, simbole, ilustracije in avdio- ter videozapise, ki so lahko čitljivi in razumljivi, ter kot »proces in metod[o] komunikacije, ki naj bi pospeševala razvoj pismenosti ter socialno in psihološko vključevanje oseb s težavami branja in pisanja v okolje« (Haramija in Knapp 2019, str. 52).

Besedilo je lahko primarno napisano v lahko čitljivi obliki in je tako vsebinsko kot oblikovno že ustvarjeno z mislijo na bralce, ki prebrano težje razumejo. Lahko pa je besedilo najprej napisano za širšo javnost in neprilagojeno bralcem, ki težje berejo oz. težje razumejo prebrano, in ga šele nato priredimo v lahko čitljivo obliko.

Lahko čitljive in razumljive informacije morajo biti jasne, nedvoumne in dostopne (Haramija in Knapp 2019; Rot 2016). Vsi imamo pravico do dostopnih in razumljivih informacij. Ko informacije zapišemo ali priredimo v lahko čitljivo in razumljivo obliko, vsem bralcem omogočimo, da sami dostopajo do informacij, izbirajo, kaj je za njih pomembno in zanimivo, se seznanijo s svojimi pravicami in dolžnostmi, se lahko odzivajo na prebrane informacije ipd. Vse to pomembno vpliva na razvoj samozagovorniških veščin in spodbujanje aktivnega državljanstva.

V Sloveniji sta trenutno na razpolago dva priročnika za pripravo lahko čitljivih in razumljivih besedil. Prvi, *Informacije za vse: evropska pravila za pripravo informacij v lahko čitljivi in razumljivi obliki*, je iz leta 2012. Nastal je v okviru organizacije Inclusion Europe in je namenjen predvsem pripravi informacij za ljudi z motnjami

v duševnem razvoju. Drugi, *Lahko je brati: Nasveti za lahko branje v slovenščini* in *Lahko je brati: Lahko branje za strokovnjake*, pa vsebuje napotke za pisanje in prirejanje leposlovja (npr. slikanic, ilustriranih knjig, stripov, poezije, proze in dramatike) (Haramija in Knapp 2019). Z upoštevanjem teh napotkov lahko dosežemo večje število bralcev, zavedati pa se moramo, da ni mogoče oblikovati univerzalnega besedila, ki bi ustrezalo vsem bralcem (Freyhoff idr. 1998).

V Sloveniji so bila v zadnjih letih v lahko branje prirejena številna literarna dela, vendar avtorji redko poročajo o postopku prirejanja in strokovnjakih, ki so bili vključeni v postopek. Tudi v tuji strokovni literaturi skoraj ni najti referenc, ki bi obravnavale multidisciplinaren pristop k postopku prirejanja v lahko čitljivo in razumljivo obliko. Z opisom postopka prirejanja *Ustave RS* v lahko čitljivo in razumljivo obliko želimo strokovni javnosti predstaviti ključne korake procesa prirejanja in strokovne izzive, s katerimi smo se prirejevalci pri tem soočali, ter tako poživiti strokovno razpravo o »lahko čitljivi in razumljivi slovenščini«.

Vloga multidisciplinarnosti v postopku prirejanja besedil v lahko čitljivo in razumljivo obliko

Postopek prirejanja besedila v lahko čitljivo in razumljivo obliko je pogojen s specifičnostjo vsebine, ki jo želimo prirediti. Postopek je tako odvisen od vrste, obsežnosti in zahtevnosti besedila oz. informacij, ciljne skupine bralcev in številnih drugih dejavnikov, ki vplivajo na način sodelovanja oseb iz različnih strok. Multidisciplinaren pristop je nujen, ko v lahko čitljivo in razumljivo obliko prirejamo daljša in zahtevnejša besedila, ki se dotikajo različnih strokovnih področij. Mednje vsekakor sodijo besedila s področja zakonodaje. Prirejanje takšnih besedil je kompleksen in dolgotrajen postopek, ki zahteva vključenost in sodelovanje strokovnjakov iz različnih disciplin. Potreba po multidisciplinarnem timu se pojavi, ker je treba zagotoviti primerljivo raven strokovnosti besedila. Delitev vlog in dela je odvisna od organiziranosti tima. Ker isto besedilo prireja več različnih strokovnjakov, se lahko v priredbi pojavijo različni slogi prirejanja, zaradi česar sta nujni medsebojno pregledovanje in usklajevanje.

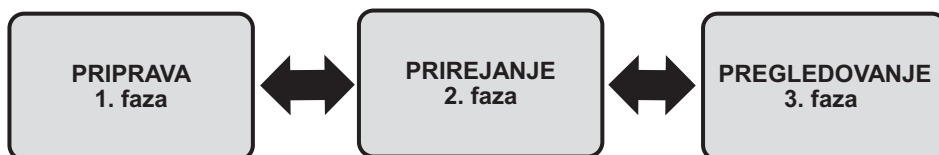
Multidisciplinarni tim je sestavljen iz *prirejevalcev*, ki dobro poznajo smernice za pripravo lahko čitljivih besedil in ciljno skupino; *strokovnjakov za vsebino*, ki so informativno seznanjeni s smernicami in ciljno skupino, primarno pa dajejo strokovno podporo pri vsebini informacije, ki jo prirejamo; *oblikovalcev in/ali ilustratorjev*, ki so pristojni za pravilno ilustriranje vsebin in oblikovanje informacij; ter *testnih bralcev* iz vrst ciljnih skupin, ki težje berejo oz. razumejo prebrano in za katere primarno pripravljamo lahko čitljivo in razumljivo besedilo. Testne bralce lahko v postopek prirejanja vključimo na dva načina. V prvem primeru priredbo besedila pripravijo prirejevalci in drugi strokovnjaki, testni bralci pa besedilo preberejo in poročajo, koliko so besedilo razumeli, ter predlagajo možne izboljšave. V drugem primeru prirejevalci že od začetka sodelujejo s testnimi bralci in skupaj oblikujejo lahko čitljivo besedilo. Drugi pristop je časovno zahtevnejši (pri zahtevnejših besedilih je zato uporaba tega pristopa zelo omejena ali nemogoča), vendar omogoča

boljše sodelovanje in vključenost oseb, ki jim je besedilo namenjeno. Bralci namreč najboljše vedo, kakšne prilagoditve potrebujejo, da bodo besedilo razumeli (Haramija in Knapp 2019; Jakšič Ivačič idr. 2018; Ne pišite za nas brez nas 2012)

Za pripravo kakovostne lahko čitljive in razumljive priredbe je pomembno, da multidisciplinarni tim vključuje strokovnjaka, ki dobro pozna populacijo ciljnih bralcev. Od značilnosti in potreb bralcev so namreč odvisni oblika informacije, izbira besed, podrobnost razlage in način priredbe (Informacije za vse 2012). *Specialni in rehabilitacijski pedagog* je strokovnjak s poglobljenimi znanji in izkušnjami s področja prepoznavanja, obravnave in poučevanja oseb z motnjami v duševnem razvoju ter oseb z bralnimi težavami. Ker ima zaradi narave svojega dela dober vpogled v zmožnosti, primanjkljaje in potrebe te populacije bralcev, lahko pomembno prispeva k delu multidisciplinarnega tima za prirejanje besedil. Specialni in rehabilitacijski pedagog lahko sodeluje ali kot prirejevalec, pri čemer združuje in povezuje specialnopedagoška znanja s smernicami in načeli lahkega branja, ali kot svetovalec, pri čemer s svojim strokovnim znanjem in izkušnjami ponuja pomoč in podporo prirejevalcem.

Primer postopka prirejanja pravnih informacij v lahko branje

Prirejanje pravnih informacij je fleksibilen, dinamičen in ne vedno linearen postopek, ki smo ga grobo razdelili v tri faze. Faze si načeloma sledijo druga za drugo, a se lahko med seboj tudi prekrivajo oz. se lahko pripravljavci besedila po že izvedeni fazi vrnejo nazaj in jo (delno) ponovijo.

Slika 1: Postopek prirejanja pravnih informacij v lahko branje

PRIPRAVA – 1. faza

1. Odgovori na osnovna vprašanja
2. Sestava multidisciplinarnega tima
3. Porazdelitev vlog v timu
4. Začrtanje poteka prirejanja

PRIREJANJE – 2. faza

1. Prirejanje informacij in interno usklajevanje med prirejevalci
2. Oblikovno urejanje informacij in priprava na pregled testnih bralcev
3. Preverjanje razumljivosti informacij s testnimi bralci
4. Pregled pravnega strokovnjaka
5. Ilustriranje
6. Priprava za izdajo

PREGLEDOVANJE – 3. faza

1. Pregled prirejevalcev
2. Pregled pravnega strokovnjaka
3. Pregled testnih bralcev

Slika 2: Koraki v vsaki od faz postopka prirejanja

Priprava

Priprava je izredno pomembna faza, saj v njej postavimo podlago za kakovostno prirejanje vsebine v 2. fazi. Ko se pripravljamo na prirejanje pravnega dokumenta, sledimo naslednjim korakom:

1. *Odgovori na osnovna vprašanja*

Takoj na začetku moramo vedeti, katere informacije (pravni dokument) bomo priredili in za koga prirejamo. Ko prirejamo informacije v lahko čitljivo obliko, imamo vedno v mislih, da so ciljna publika nekatere ali vse skupine, ki težje berejo oz. težje razumejo prebrano. Ciljna skupina mora vedno sodelovati v postopku nastajanja lahko čitljive informacije, zato v tim in postopek prirejanja vključimo reprezentativne predstavnike te skupine.

2. *Sestava multidisciplinarnega tima*

Ko imamo pred seboj pravni dokument, ki ga želimo prirediti, moramo najprej oblikovati multidisciplinarni tim. Sestava tima in število članov sta odvisna od zahtevnosti in količine informacij, ki jih prirejamo. Člani tima lahko sodelujejo zgolj v eni fazi ali pa so vpeti v vse faze prirejanja. Člane lahko po potrebi tudi dodajamo med postopkom prirejanja, če že oblikovani tim presodi, da potrebuje dodaten posvet ali več pomoči pri samem delu.

V timu potrebujemo strokovnjake za vsebino dokumenta, npr. za pravne dokumente potrebujemo pravnega strokovnjaka, ki se spozna na vsebino informacij; potrebujemo testne bralce, ki predstavljajo ciljno publiko, za katero prirejamo besedilo; strokovnjake za prirejanje lahko čitljivih informacij – prirejevalce, ki bodo informacije priredili v lahko čitljivo in razumljivo obliko, npr. specialni in rehabilitacijski pedagogi, ter druge (ilustratorje, oblikovalce, lektorje ...).

Testnih bralcev vedno potrebujemo več, saj morajo biti čim bolj raznoliki v svojih sposobnostih branja in razumevanja prebranega, saj lahko le tako zagotovimo, da bo besedilo lahko čitljivo in razumljivo za čim širši krog ljudi.

3. *Razdelitev vlog v timu*

Pri prirejanju pravnih dokumentov v lahko branje je veliko korakov in različnih nalog, ki si jih morajo člani tima razdeliti glede na svoje discipline, znanja, izkušnje, sposobnosti in preference.

Za prirejanje besedila v lahko čitljivo in razumljivo obliko so odgovorni prirejevalci, zato morajo poznati smernice, kako vsebinsko in oblikovno predstaviti informacijo, da bo lahko čitljiva. Poleg tega morajo razumeti tudi vsebino, ki jo prirejajo, in skrbeti, da priredba vsebuje vse informacije, ki jih vsebuje tudi originalno besedilo. Ko je besedilo prirejeno, ga preverijo s testnimi bralci in drugimi strokovnjaki v timu. V našem projektu so bili prirejevalci študenti specialne in rehabilitacijske pedagogike, ki dobro poznajo ciljno skupino, njene posebnosti in potrebe, hkrati pa imajo strokovno znanje na področju dostopne komunikacije.

Strokovnjak za vsebino je odgovoren za to, da je vsebina strokovno neoporečna in da so prirejevalci pravilno razumeli in priredili strokovno besedilo. V projektu prirejanja Ustave RS smo za pomoč prosili strokovnjaka s področja prava, vrhovnega sodnika svetnika, ki je skrbel, da smo prirejevalci vsebino pravilno razumeli in jo tudi pravilno priredili.

Testni bralci so odgovorni za pregled informacij in podajanje povratnih informacij o čitljivosti in razumljivosti prirejenega besedila. V projektu so bili testni bralci osebe z zmernimi oz. težjimi motnjami v duševnem razvoju, uporabniki varstveno-delovnega centra, ki deluje v okviru invalidskega podjetja Želva, d. o. o. Testni bralci so lahko vključeni že v postopek prirejanja, kar v našem projektu ni bilo izvedljivo zaradi obsežnosti in zahtevnosti besedila ter zaradi časovnih omejitev testnih bralcev.

Ilustrator ustvarja vizualno podporo pisnim informacijam v obliki ilustracij. V projektu je to vlogo opravljal študent Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, ki se v prostem času intenzivno ukvarja z ilustracijo.

Lektor je odgovoren za jezikovni pregled besedila. V projektu je to vlogo opravljal študentka razrednega pouka Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani.

4. *Začrtanje poteka prirejanja*

Ko se lotimo prirejanja besedila, je pomembno, da si dele besedila člani tima med seboj razdelijo (če je to potrebno) in se uskladijo, kdo opravlja katero nalogo in v katerem vrstnem redu.

Prirejanje

V fazi prirejanja se vsi člani tima lotimo postopka preoblikovanja pravnih informacij v lahko čitljive in razumljive informacije. Vrstni red korakov prirejanja je popolnoma individualen in odvisen od vrste informacij, preferenc članov tima in drugih omejitev (npr. čas, prostor ...). Prirejanje Ustave RS je potekalo po naslednjih korakih:

1. *Prirejanje informacij in interno usklajevanje med prirejevalci*

Prirejevalci, študenti specialne in rehabilitacijske pedagogike, smo si med seboj razdelili člene Ustave RS, in sicer glede na dolžino/razsežnost posameznega člana ali vsebinskega sklopa členov. Vsak prirejevalec je

nato sam priredil vsebino člena/členov v lahko branje. V času prirejanja so potekali posveti med prirejevalci, kako prirediti kakšno informacijo, katere besede uporabiti ipd. Ko je prirejevalec končal svoj sklop členov, so jih preostali prirejevalci pregledali in uskladili svoja mnenja ter dali predloge za spremembe. V prvem koraku je pozornost usmerjena zgolj na vsebino informacij, v drugem koraku pa začnemo upoštevati tudi oblikovne vidike metode lahkega branja.

2. *Oblikovno urejanje informacij in priprava na pregled testnih bralcev*

Prirejeno vsebino je treba oblikovati po smernicah za prirejanje lahko čitljivih besedil in jo pripraviti za pregled testnih bralcev. Pri prirejanju Ustave RS smo vsak člen oblikovali v svojem dokumentu, kamor smo vključili tudi originalno besedilo člena, ki smo ga, poleg priredbe, prebrali s testnimi bralci na tedenskih delovnih sestankih.

3. *Preverjanje razumljivosti informacij s testnimi bralci*

Testni bralci so ključni v postopku prirejanja, saj presodijo, ali nam je uspelo informacije prirediti tako, da so lahko čitljive in razumljive. S testnimi bralci smo se sestajali enkrat tedensko po uro in pol in skupaj brali člene ter se o njihovi vsebini tudi pogovarjali. Delovna srečanja niso služila samo za pregledovanje prirejenega besedila, ampak so bralce, vključene v postopek, opolnomočila za bolj aktivno državljanstvo, saj so se seznanjali z ureditvijo naše države, pravili v naši družbi, svojimi pravicami in dolžnostmi. Vse predloge izboljšav, ki so jih predlagali testni bralci, smo upoštevali in besedilo ponovno uskladili.

4. *Pregled pravnega strokovnjaka*

Ko smo informacije priredili in jih med seboj uskladili s preostalimi prirejevalci ter testnimi bralci, jih je pregledal še pravni strokovnjak. Njegova vloga v postopku prirejanja je bila preveriti, ali smo prirejevalci pravilno razumeli vsebino in jo v vsej celovitosti ustrezno priredili.

5. *Ilustriranje*

Ko smo oblikovali končne pisne informacije, smo jih poslali ilustratorju s predlogi vsebin, ki naj bi bile ilustrirane, in tudi kako naj bi bile ilustrirane. Z ilustratorjem smo tesno sodelovali pri vsaki ilustraciji, saj je morala biti ta ustrezna po smernicah lahkega branja, npr. da je vsebinsko ustrezna glede na starost ciljne publike, da je nazorna in smiselno dopolnjuje besedilo (Informacije za vse 2012).

6. *Priprava za izdajo*

Pred izdajo vsebin je treba besedilo še jezikovno pregledati, za kar je odgovoren lektor.

Pregledovanje

Pregledovanje je ključnega pomena že v 2. fazi, ko se vsebina oblikuje in vedno znova preoblikuje. Ko je narejena usklajena različica vsebine, jo je treba ponovno pregledati, kar pomeni tudi prehod v 3. fazo. Tako poskrbimo, da je vsebina po usklajevanju še vedno lahko čitljiva in razumljiva, zvesta originalnemu besedilu ter vsebinsko usklajena kot celota.

Pregledovanje končnih poglavij pri prirejanju Ustave RS je potekalo po naslednjih korakih:

1. *Pregled prirejevalcev*

Končano poglavje smo uredili v dokument in ga opremili s slikovnim gradivom, ki ga je po navodilih prirejevalcev pripravil ilustrator. Končno obliko poglavja preberemo kot zaključeno celoto ter pregledamo, ali je vsebinsko celovita in usklajena.

2. *Pregled pravnega strokovnjaka*

Po pregledu prirejevalcev pride na vrsto končni pregled pravnega strokovnjaka, katerega namen je preveriti celovitost, usklajenost in vsebinsko ustreznost poglavij.

3. *Pregled testnih bralcev*

V postopku pregledovanja nastanejo manjše spremembe besedila, ki lahko vplivajo na njegovo razumljivost. Pomembno je, da imajo zadnjo besedo testni bralci; ti posamezna poglavja ponovno pregledajo in nas opozorijo, ali je kakšna vsebina zapisana nerazumljivo oz. ali se pojavljajo besede in besedne zveze, ki potrebujejo dodatno razlago.

Primer: 50. člen Ustave Republike Slovenije – Pravica do socialne varnosti

Člen se v svojem originalnem besedilu glasi: *Državljeni imajo pod pogoji, določenimi z zakonom, pravico do socialne varnosti, vključno s pravico do pokojnine. Država ureja obvezno zdravstveno, pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje ter skrbi za njihovo delovanje. Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja je zagotovljeno posebno varstvo v skladu z zakonom.*

Člen, prirejen v lahko čitljivo in razumljivo obliko, je opremljen z razlago, ki določene vsebine še dodatno poenostavi in bralcem ponudi primere, ter s slovarjem, ki razlaga težje besede ali besedne zveze, ki so v lahko čitljivem in razumljivem členu napisane odebeleno.

V skladu z opisanim postopkom prirejanja je tudi 50. člen Ustave RS prikazan v štirih različicah, in sicer:

1. prva priredba člena;
2. spremembe člena na podlagi komentarjev testnih bralcev;
3. spremembe člena na podlagi pravnega strokovnjaka;
4. končna oblika člena z ilustracijami in dodatnim pregledom uredniškega odbora ter lektorice.

1. Prva priredba člena

Lahko berljiva priredba

Vsak ima pravico do *socialne varnosti in pokojnine*.

Država skrbi za zdravstveno, pokojninsko, invalidsko in druga socialna zavarovanja. *Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja* pripadajo posebne pravice. To določa zakon.

Razlaga

Država mora državljanom zagotoviti dobro življenje.

Država priskrbi denar, ki ga ljudje potrebujemo za reševanje zdravstvenih težav. Na primer, da nam ni potrebno plačati računa, ko gremo k zdravniku. Temu pravimo zdravstveno zavarovanje.

Država priskrbi denar, ki ga ljudje potrebujemo, če se poškodujemo in si zato ne moremo sami prislužiti denarja.

Temu pravimo invalidsko zavarovanje.

Država zagotovi denar osebam, ki se upokojijo.

Temu pravimo pokojninsko zavarovanje.

Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja država zagotovi denarno in fizično varnost.

Slovar težjih besed

Socialna varnost

Socialna varnost pomeni skrb države za osnovne potrebe državljanov (zdravstvo, invalidnina ...).

Pokojnina

Pokojnina je denar, ki ga mesečno prejemaš, ko si v pokoju.

Pogovorno temu rečemo penzija.

Vojni veterani

Vojni veterani so tisti, ki so se borili v vojni in preživel.

Žrtve vojnega nasilja

Žrtve vojnega nasilja so tisti, ki so bili v vojni deležni nasilja.

Na primer: izseljenci, begunci, taboriščniki, zaporniki, ukradeni otroci zaradi vojnega nasilja.

Zakon

Zakon je dokument, v katerem so zapisana pravila na posameznem področju.

Ta pravila moramo upoštevati vsi, ki živimo v Sloveniji.

Ta pravila mora upoštevati tudi država.

2. Spremembe člena na podlagi komentarjev testnih bralcev

Testni bralci so nas opozorili, da *zdravstveno, pokojninsko in invalidsko zavarovanje* niso razumljivi koncepti, zato bi jih bilo smiselno obrazložiti v slovarju težjih besed. Dodali so tudi poved v razlagi *ali pa če sami ne moremo delati*, saj sami večinoma prejemajo invalidsko zavarovanje prav zaradi tega razloga. V slovarju težjih besed so za razlago žrtev vojnega nasilja povedali, da ne razumejo, kdo so *izseljenci*. Prirejevalci smo se odločili, da razlaga besede izseljenci ni ključna za razumevanje žrtev vojnega nasilja ali 50. člena, in smo zato ta primer izbrisali iz besedila. Iz iste definicije smo izbrisali tudi *zaradi vojnega nasilja*, saj je tako poved bolj jasna. Vsi dodatki v besedilu so označeni z oglatimi oklepaji, npr. [zdravstveno, pokojninsko, invalidsko]. Vse izbrisane besede so prečrtane, npr. ~~izseljenci~~.

Lahko berljiva priredba

Vsak ima pravico do *socialne varnosti in pokojnine*.

Država skrbi za [zdravstveno, pokojninsko, invalidsko] in druga socialna zavarovanja.

Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja pripadajo posebne pravice. To določa zakon.

Razlaga

Država mora državljanom zagotoviti dobro življenje.

Država priskrbi denar, ki ga ljudje potrebujemo za reševanje zdravstvenih težav. Na primer, da nam ni potrebno plačati računa, ko gremo k zdravniku. Temu pravimo zdravstveno zavarovanje.

Država priskrbi denar, ki ga ljudje potrebujemo, če se poškodujemo in si zato ne moremo sami prislužiti denarja [ali pa če sami ne moremo delati]. Temu pravimo invalidsko zavarovanje.

Država zagotovi denar osebam, ki se upokojijo.

Temu pravimo pokojninsko zavarovanje.

Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja država zagotovi denarno in fizično varnost.

Slovar težjih besed

Socialna varnost

Socialna varnost pomeni skrb države za osnovne potrebe državljanov (zdravstvo, invalidnina ...).

Pokojnina

Pokojnina je denar, ki ga mesečno prejemaš, ko si v pokoju.

Pogovorno temu rečemo penzija.

Vojni veterani

Vojni veterani so tisti, ki so se borili v vojni in preživel.

Žrtve vojnega nasilja

Žrtve vojnega nasilja so tisti, ki so bili v vojni deležni nasilja.

Na primer: ~~izseljenci~~, begunci, taboriščniki, zaporniki, ukradeni otroci ~~zaradi vojnega nasilja~~.

Zakon

Zakon je dokument, v katerem so zapisana pravila na posameznem področju.

Ta pravila moramo upoštevati vsi, ki živimo v Sloveniji.

Ta pravila mora upoštevati tudi država.

[Zdravstveno zavarovanje]

[Zdravstveno zavarovanje je vrsta zavarovanja.

Zdravstveno zavarovanje nam omogoča, da nam ni potrebno plačati računa, ko gremo k zdravniku.]

[Pokojninsko zavarovanje]

[Pokojninsko zavarovanje je vrsta zavarovanja.

Pokojninsko zavarovanje nam omogoča, da prejemo pokojnino, ko se upokojimo.]

[Invalidsko zavarovanje]

[Invalidsko zavarovanje je vrsta zavarovanja.

Invalidsko zavarovanje nam omogoča, da prejemo denar, če postanemo invalidi in nismo več sposobni hoditi v službo.]

3. Spremembe člena na podlagi pravnega strokovnjaka

Pravni strokovnjak je pregledal vsebinsko ustreznost priredbe, v katero so bili vključeni popravki testnih bralcev. Ker je seznanjen z osnovnimi pravili lahkega branja, je svoje popravke vnašal v besedilo, kot je razvidno v oglatih oklepajih, in jih na koncu tudi utemeljil oz. razložil. V priredbi je spremenil besedo »vsak« v »vsi državljani«, kot je zapisano tudi v originalnem besedilu. Prirejevalci smo iz priredbe izpustili informacijo, da pogoje za uveljavljanje naštetih pravic določa zakon, kar je pravnik dodal. V razlagi je pravni strokovnjak predlagal drugačen zapis oz. obrazložitev pravic, določenih v členu.

Lahko berljiva priredba

[~~Vsak ima~~ Vsi državljani imajo] pravico do *socialne varnosti* in *pokojnine*.

[Pogoje za uveljavljanje pravic iz socialne varnosti določa zakon.]

Država skrbi za *zdravstveno, pokojninsko, invalidsko* in druga socialna zavarovanja.

Vojnim veteranom in *žrtvam vojnega nasilja* pripadajo posebne pravice.

To določa *zakon*.

Razlaga

Država mora državljanom zagotoviti [~~dobro~~ človeka vredno] življenje.

[To velja tudi za primere, če zbolimo, se poškodujemo, postanemo invalidi ali

ostanemo iz drugih razlogov brez zaposlitve oziroma brez lastnih dohodkov.]
 [Država zato zagotavlja zdravstveno, pokojninsko in invalidsko zavarovanje in zavarovanje za čas brezposelnosti ter druge socialne pravice, če smo brez svoje krivde brez lastnih dohodkov.]

[Država mora zagotavljati tudi ustrezne službe, ki nam pomagajo, če zbolimo oziroma smo v socialni stiski.]

[Z zdravstvenim in drugimi socialnimi zavarovanji se zagotovi denar za plačilo zdravstvene službe, za plačilo pokojnin in kritje pravic iz invalidskega zavarovanja in nekaterih drugih socialnih pravic.]

Država priskrbi denar, ki ga ljudje potrebujemo za reševanje zdravstvenih težav. Na primer, da nam ni potrebno plačati računa, ko gremo k zdravniku. Temu pravimo zdravstveno zavarovanje.

~~Država priskrbi denar, ki ga ljudje potrebujemo, če se poškodujemo in si zato ne moremo sami prislužiti denarja ali pa če sami ne moremo delati. Temu pravimo invalidsko zavarovanje.~~

~~Država zagotovi denar osebam, ki se upokojijo.~~

~~Temu pravimo pokojninsko zavarovanje.~~

Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja [država zagotovi še posebne pravice.] denarno in fizično varnost.

Slovar težjih besed

Slovar težjih besed se v tem koraku ni spreminjal.

4. Končna oblika člena z ilustracijami in dodatnim pregledom uredniškega odbora ter lektorice

Po pregledu popravkov pravnega strokovnjaka je uredniški odbor oblikoval končno besedilo, usklajeno s strokovnjaki za lahko branje, pravnim strokovnjakom, testnimi bralci in lektorico. Dodali smo tudi končne ilustracije ter njihove opise. Po pregledu končne verzije Lahko berljive Ustave RS smo sprejeli odločitev, da ne bo imel vsak člen svojega posebnega slovarja težjih besed, kot smo predvideli na začetku, ampak bo imela celotna ustava slovar težjih besed na koncu besedila. S tem smo zmanjšali obseg besedila za približno 500 strani. Poleg tega smo težje besede, ki se v celotnem besedilu ustave pojavijo samo v enem členu, izločili iz slovarja težjih besed in jih razložili neposredno v razlagi člena, npr. vojni veterani in žrtve vojnega nasilja.

Lahko berljiva priredba

Vsi *državljeni* imajo pravico do:

socialne varnosti in

pokojnine.

Pogoje za uveljavljanje pravic iz *socialne varnosti* ureja zakon.

Država skrbi za *zdravstveno, pokojninsko, invalidsko zavarovanje* in druga socialna zavarovanja.

Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja pripadajo posebne pravice. Te posebne pravice so napisane v zakonu.

Invalidi so osebe z različnimi potrebami.

Razlaga

Država mora *državljanom* zagotoviti dobro in dostojno življenje.

To velja tudi, če zbolimo, se poškodujemo, postanemo *invalidi* ali ostanemo zaradi drugih razlogov brez službe ali brez denarja.

Država zato zagotavlja:

- zdravstveno zavarovanje,
- pokojninsko zavarovanje in
- invalidsko zavarovanje.

Zagotavlja tudi zavarovanje v času, ko smo brez službe.

Država zagotavlja tudi druge socialne pravice.

Na primer: če smo brez svoje krivde ostali brez svojega denarja.

Država mora zagotavljati tudi ustrezne službe.

Te službe nam pomagajo, če zbolimo ali če smo v socialni stiski.

Te službe so: bolnice, zdravstveni domovi, centri za socialno delo, domovi za starejše ...

Vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja država zagotovi še posebne pravice.

Vojni veterani so tisti, ki so se borili v vojni in preživeli.

Žrtve vojnega nasilja so tisti, ki so bili v vojni deležni nasilja.

To so na primer: begunci, taboriščniki, zaporniki, ukradeni otroci ...

Sklep

V večletnem postopku prirejanja *Ustave RS* ter sodelovanja v multidisciplinarnem timu smo prirejevalci pridobili boljši vpogled v interes oseb z motnjami v duševnem razvoju in njihovo razumevanje pravnih vsebin. Srečevali smo se s področjem, ki ni predmet naše stroke, kar je še bolj utrdilo naše razumevanje pomembnosti multidisciplinarnega pristopa. Po izvajanju končne faze projekta se počutimo opolnomočeni za prirejanje in oblikovanje zahtevnejših vsebin v lahko čitljivo obliko ter za sodelovanje in izmenjavo informacij z osebami z motnjami v duševnem razvoju.

Iskrena hvala podjetju ŽELVA – podjetje za usposabljanje in zaposlovanje invalidov, d. o. o., Ljubljana, njegovim strokovnim sodelavkam in testnim bralcem, želvakom, za podporo in pomoč pri preverjanju razumljivosti in strokovnosti besedil ter našemu pravnemu svetovalcu, ki je poskrbel za pravno ustreznost priredbe.

Literatura in viri

- Freyhoff, G., Hess, G., Kerr, L., Tronbacke, B. in Van Der Veken, K. (1998). *Make it simple*. Dostopno na: https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/76527/Make_it_Simple.pdf?sequence=1&isAllowed=y (pridobljeno 18. 5. 2021).
- Haramija, D. in Knapp, T. (2019). *Lahko je brati: Lahko branje za strokovnjake*. Podgorje pri Slovenj Gradcu: Zavod Risa.
- Informacije za vse: evropska pravila za pripravo informacij v lahko berljivi in razumljivi obliki*. (2012). Dostopno na: http://www.zveza-sozitie.si/modules/uploader/uploads/news/files_news/INFORMACIJE.pdf (pridobljeno 18. 5. 2021).
- Jakšič Ivačič, Ž., Fricelj, N., Golob, N., Ošlak, M. in Kaiser, Š. (2019). Lahko branje – lahko berljive in razumljive informacije. V: K. Černe (ur.). *Glas študentov: Prilagoditve za osebe s posebnimi potrebami znotraj učnega procesa v luči različnih znanosti in ved*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 58–65.
- Jakšič Ivačič, Ž., Kadunc, B., Mlakar, Š. in Schmid, Š. (2018). Dostopnost Ustave RS za ljudi z motnjami v duševnem razvoju – dileme in izzivi. *Slavia Centralis*, št. 2, str. 263–275.
- Rot, V. (2016). *Cilj: brati in prebrano razumeti*. Dostopno na: <https://www.rtv slo.si/dostopno/izpostavljeni-clanki/364> (pridobljeno 18. 05. 2021).
- Ustava Republike Slovenije*. (1991). Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97, 99 in 75/16 – UZ70a (23. 12. 1991).
- Zakon o ratifikaciji konvencije o pravicah invalidov in izbirnega protokola h konvenciji o pravicah invalidov /mkpi/*. Ur. l. RS, št. 37 (15. 4. 2008).
- Zveza Sožitje. (2012). *Ne pišite za nas brez nas: sodelovanje ljudi z motnjami v duševnem razvoju pri pisanju lahko berljivih in razumljivih besedil*. Dostopno na: http://www.zveza-sozitie.si/modules/uploader/uploads/news/files_news/NE_PISITE_ZA_NAS_PO-PRAVKI.pdf (pridobljeno 18. 5. 2021).

Živa JAKŠIČ IVAČIČ (University of Ljubljana, Faculty of Education, Slovenia)

Nina FRICELJ (University of Ljubljana, Faculty of Education, Slovenia)

Tim SAVELLI (University of Ljubljana, Faculty of Education, Slovenia)

Natalija GOLOB (University of Ljubljana, Faculty of Education, Slovenia)

THE PROCEDURE OF TRANSFORMING THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA INTO AN EASY-TO-READ FORM

Abstract: At every stage of one's life there is a need for accessible information, which must be tailored to his or her needs and abilities. The Constitution of the Republic of Slovenia is one of the most important documents, which contains key information on the basic principles and laws and defines the main rights and duties of people in Slovenia. Despite the importance of its contents, the Constitution is inaccessible to many citizens, as it is written in legal language. The Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2008) declares that each country must ensure equal access to information, using accessible formats and technologies, for individuals with various types of disability. The easy-to-read method is a procedure of creating and adapting information, which is accessible to readers who have difficulty with reading or comprehension. In the following article, we present the process of adapting the Constitution of the Republic of Slovenia into easy-to-read format through three phases: preparation, editing and review. For every phase we emphasize the importance of a multidisciplinary approach. We recommend that multidisciplinary team includes legal experts, easy-to-read experts, illustrators, designers and, most importantly, test readers who represent the target group and check whether the transformed text is in fact readable and understandable.

Keywords: Easy-to-read, Constitution of the Republic of Slovenia, accessible information, transforming legal documents, multidisciplinary approach

Email for correspondence: ziva.jaksic@gmail.com